

Edukacja nauczycieli. Na 35-lecie Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego

Polskie Towarzystwo Pedagogiczne zostało powołane do życia w marcu 1981 roku¹. W Polsce był to ważny czas – czas, w którym pojawiły się nadzieje, i czas kulminacji napięć społecznych, czas zapowiadający wiele zmian w kraju. Był to czas przełomu, w którym silnie zaznaczył się ruch społeczno-niepodległościowy „Solidarność”, a wraz z nim pojawiły się ogromne nadzieje na wolność (wolność nie tylko w sensie politycznym czy gospodarczym, ale także duchowym, kulturowym, religijnym) i budowanie podstaw państwa o charakterze demokratycznym.

Rok 1981 i lata następne były dla założycieli Towarzystwa i jego członków czasem wielu wyzwań. Wraz z radością powołania pojawiła się niepewność związana z działaniem w warunkach braku wyraźnych perspektyw funkcjonowania kraju i poważnych zagrożeń, z których najbardziej znaczącym był stan wojenny. Świadomość powagi sprawy i czasu, w jakim przyszło działać członkom Towarzystwa, sprzyjała wzrostowi poczucia sprawstwa i odpowiedzialności za podjęte zobowiązania, które koncentrowały się na

¹ 19 marca 1981 roku Polskie Towarzystwo Pedagogiczne decyzją Prezydenta m. st. Warszawy zostało wpisane do rejestru stowarzyszeń i związków. Pierwszy zjazd członków założycieli Towarzystwa odbył się 24 kwietnia 1981 roku. W zjeździe tym wzięło udział 30 osób (na 34 zaproszone) oraz 13 członków Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. Na Przewodniczącego Towarzystwa został wybrany Mikołaj Kozakiewicz. W skład Prezydium weszli: Jan Kulpa (Kraków), Zbigniew Kwieciński (Toruń; wiceprzewodniczący), Ryszard Łukaszewicz (Wrocław; wiceprzewodniczący), Stanisław Michalski (Poznań), Jerzy Niemiec (Białystok; skarbnik), Mieczysław Pęcherski (Warszawa), Edmund Trempała (Bydgoszcz), Marian Walczak (Warszawa; sekretarz generalny). Profesor Bogdan Suchodolski został jednomyślnie wybrany honorowym przewodniczącym Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego (szerzej na temat historii Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego i wyzwań, jakie stawia przed nim współczesność piszę w: Kwieciński, Kwiatkowska, Madalińska-Michalak 2013, s. 342–359).

osiąganiu celu statutowego Towarzystwa, jakim był udział w rozwoju nauk pedagogicznych i popularyzacja ich osiągnięć w kraju i za granicą.

Cel ten i określone w Statucie Towarzystwa sposoby jego osiągnięcia – a zwłaszcza położenie nacisku na: a) inspirowanie badań pedagogicznych i twórczych inicjatyw członków Towarzystwa, zmierzających do poznania dorobku myśli pedagogicznej polskiej i obcej, do rozwijania nauk pedagogicznych oraz do doskonalenia systemu edukacji narodowej w Polsce; b) współdziałanie z władzami państwowymi, komitetami i instytucjami PAN, jednostkami organizacyjnymi szkół wyższych, instytutami resortowymi, stowarzyszeniami naukowymi, organizacjami społeczными i młodzieżowymi, zajmującymi się sprawami oświaty i wychowania; popularyzowanie osiągnięć nauk pedagogicznych oraz udział w rozwijaniu kultury pedagogicznej w społeczeństwie; c) organizowanie zjazdów, konferencji i zebrań naukowych; d) prowadzenie – zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami – działalności wydawniczej i udzielanie pomocy w publikowaniu opracowań naukowych członków Towarzystwa; e) inspirowanie i wspomaganie społecznego ruchu naukowego wśród nauczycieli i innych pracowników oświaty i wychowania; f) podejmowanie działań mających na celu podnoszenie kwalifikacji naukowych członków Towarzystwa przez organizowanie kursów naukowych, konkursów na wyróżniające się prace pedagogiczne, a także przez wspieranie wyjazdów naukowych za granicę; g) współdziałanie z zagranicznymi i międzynarodowymi towarzystwami pedagogicznymi, uczestniczenie w międzynarodowych organizacjach i stowarzyszeniach z dziedziny nauk pedagogicznych oraz branie udziału w organizowanych przez nie kongresach i konferencjach – wskazywały jednoznacznie, że Towarzystwo jest stowarzyszeniem o charakterze naukowym, które dąży do rozwoju nauki, jaką jest pedagogika, do rozwoju naukowej wiedzy pedagogicznej i rozwoju praktyki edukacyjnej².

Lata osiemdziesiąte ubiegłego wieku oznaczały więc dla twórców Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego czas rozwijania jego działalności. Prace programowe i organizacyjne Zarządu Głównego Towarzystwa, realizowane pomimo wielu trudności, niejako na przekór temu, co się wokół działo, były wspierane przez silne społeczne zaangażowanie jego członków.

² Warto zauważyć, że w początkowym okresie lansowane były dwie jednostronne, skrajne koncepcje działalności Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego – jako towarzystwa *sensu stricto* naukowego lub usługowego wobec praktyki pedagogicznej. I Walny Zjazd Delegatów PTP, który odbył się 15 i 16 grudnia 1983 roku w Warszawie, rozstrzygnął ten problem jednoznacznie, ustalając, iż Towarzystwo powinno harmonijnie łączyć w swym programie zadania naukowe i społeczne, przy czym istotną jego funkcją jest tworzenie pomostów między nauką i praktyką, między naukowcami i nauczycielami.

Towarzystwo, jak każda organizacja, miało swoje lata świetności i lata pewnego „uśpienia”. Niewątpliwie rozwojowi pedagogiki i Towarzystwa służyły kolejne Ogólnopolskie Zjazdy Pedagogiczne, w trakcie których podejmowano poważny namysł i dyskusję zarówno nad tematyką związaną ze stanem pedagogiki, jak i nad wybranymi palącymi problemami edukacji. Począwszy od roku 1993, kiedy to odbył się I Zjazd, zjazdy stały się trwałą instytucją i ważnymi punktami orientacji we współczesnej pedagogice. Mają one istotne znaczenie zarówno dla członków Towarzystwa, jak i dla całego środowiska akademickiego związanego z edukacją. Zjazdy PTP są spotkaniami tematycznymi, dotyczącymi znaczących problemów edukacyjnych. Bardzo ważnym wymiarem pracy Towarzystwa jest jego praca związana z przynależnością do tak renomowanych zagranicznych towarzystw naukowych, jak European Educational Research Association i World Education Research Association. Współpraca z tymi towarzystwami wzmacnia polską pedagogikę i stwarza różne możliwości rozwojowe zarówno dla młodych, jak i dla doświadczonych naukowców. Daje szansę na popularyzację osiągnięć polskiej nauki poza granicami naszego kraju.

* * *

Miniony, 2016 rok był dla Towarzystwa bardzo istotny – był to rok jubileuszowy. W czasie, gdy Towarzystwo obchodziło swoje 35-lecie zadaliśmy sobie szereg zasadniczych pytań, które odnosiły się do spraw kluczowych dla pedagogiki i praktyki edukacyjnej. Wśród postawionych pytań były te o tożsamość pedagogiki oraz o odpowiedzialność uczonych za pedagogikę i edukację rozumiane jako działania publiczno-wspólnotowe.

Jednym z pretekstów do postawienia pytań i poszukiwania na nie odpowiedzi była ogólnopolska konferencja naukowa pt. „Tożsamość Pedagogiki. Towarzystwość – Etyczność – Wspólnotowość”³, zorganizowana z okazji jubileuszu Towarzystwa. Konferencja ta miała w zamierzeniu zainicjować poważny namysł i dyskusję – jak wskazywał jej tytuł i podtytuł – nad problematyką tożsamości pedagogiki i budowania relacji nastawionych na doświadczanie poczucia wspólnoty naukowej w duchu etyczności i towarzyskości; wspólnoty koncentrującej swoje wysiłki na rozwijaniu nauki, jaką jest pedagogika, oraz na utrwalaniu i pomnażaniu podzielanych w tej wspólnotcie wartości. Bez tak rozu-

³ Konferencja „Tożsamość Pedagogiki. Towarzystwość – Etyczność – Wspólnotowość” została zorganizowana z okazji jubileuszu Towarzystwa przez Zarząd Główny PTP, Oddział PTP w Warszawie oraz Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego; odbyła się 11 maja 2016 roku w Warszawie, w auli starego budynku Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Konferencję poprzedził Walny Zjazd Delegatów Towarzystwa, na którym między innymi podjęto uchwałę w sprawie przyjęcia nowego tekstu Statutu Towarzystwa.

mianej wspólnoty trudno byłoby dziś mówić o rozwoju towarzystw naukowych, w tym Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego.

W trakcie konferencji w pierwszej kolejności postawiono kwestię pedagogiki i jej społecznego funkcjonowania, co zapowiadał tytuł sesji: „35-lecie Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego – Ewolucja Tożsamości Pedagogiki”. Następnie, w sesji drugiej, zatytułowanej „Towarzyskość – Etyczność – Wspólnotowość”, podjęto dyskusję wokół tytułowych kategorii tej sesji. Triada, jaką tworzyły te kategorie zachęcała do zwrócenia się ku myślowemu przepracowaniu zagadnienia sensów i problematyki wpisującej się w pole problemowe wyznaczone przywołanymi kategoriami.

Uczestnicy konferencji, będący w dużej mierze członkami Towarzystwa, członkami Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN oraz przedstawicielami wielu uczelni w kraju, w pierwszej sesji stanęli wobec klarownie zarysowanych problemów w postaci następujących pytań: „Jak zmieniała się pedagogika i co rzutowało na jej rozwój?”, „Jaką rolę odegrała działalność Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w rozwoju pedagogiki jako nauki?”, „Jak kształtuje się obraz współczesnej pedagogiki i wobec jakich wyzwań ona stoi?”, „Jak można mówić o związkach między teorią pedagogiczną a praktyką edukacyjną?”.

W sesji tej przede wszystkim zwrócono uwagę na problematykę, która była podejmowana w trakcie odbywających się co 3 lata kolejnych Ogólnopolskich Zjazdów Pedagogicznych. Analiza haseł, idei, myśli przewodnich Zjazdów – dokonana przez profesor Henrykę Kwiatkowską (2016) – uzmysłowiła zebranych doniosłość tematów poszczególnych Zjazdów Pedagogicznych. Z perspektywy minionych ponad 20 lat od chwili organizacji pierwszego Zjazdu (Rembertów, 1993) można bez wahania powiedzieć, że tematy przewodnie zjazdów (zwane hasłami zjazdowymi) wyzwalały potrzebę badań koncentrujących się na problematyce wpisującej się w tematykę Zjazdów. Owocowało to nie tylko świetnymi publikacjami, uprawianiem pedagogiki jako nauki, ale sprzyjało jednocześnie zarówno integracji środowiska akademickiego, społecznemu obiegowi myśli pedagogicznej, jak i prowadzeniu refleksji nad problematyką edukacyjną, a zwłaszcza – co szczególnie istotne w dorobku Towarzystwa – konieczności doskonalenia edukacji nauczycieli, mającego na uwadze znaczenie ich profesjonalizmu dla kształcenia i wychowania młodych pokoleń.

Profesor Zbigniew Kwieciński (2016b) w wystąpieniu: „Rozwój pedagogiki i jego wrogowie. Perspektywa ćwierćwiecza” zaznaczył, że dokonując oglądu rozwoju pedagogiki polskiej po upływie 25 lat od systemowego przesunięcia jej kontekstu politycznego, społecznego, ekonomicznego i kulturowego, czyli po okresie PRL, można zaryzykować całościową ocenę pozytywną – pedagogika jako dyscyplina naukowa rozwija się dynamicznie, jest wielonurtowa, polifoniczna, heterogeniczna, nastąpił rozwój wielu jej subdyscyplin, większe otwarcie na nauki podstawowe, szersze i owocne związki

z nauką zachodnią czy też szybszy rozwój młodej kadry akademickiej. Niemniej jednak w pedagogice brakuje dialogu w poszukiwaniu wspólnego trzonu propozycji dla systemowej zmiany praktyki edukacyjnej, w tym systemu kształcenia nauczycieli, którego, jak stwierdził, już nie ma. Takiej w sumie pozytywnej oceny, według Kwiecińskiego, nie można powtórzyć w odniesieniu do jakości pedagogicznego środowiska akademickiego oraz jego rozwoju⁴. W środowisku tym rozszerza się tolerancja dla badań i publikacji splotonych, powierzchownych, mało odkrywczych oraz dla „pozorowanych” awansów naukowych. Jest ono przesiąknięte rywalizacją o te awanse, co wyniszcza jego zdolność do współpracy zadaniowej oraz do pogłębionego dialogu. Sytuację coraz bardziej komplikuje zaprzestawanie rozwoju po uzyskanych awansach, niedostatek umiejętności zawodowych w zakresie pracy twórczej, kształcenia i wychowania młodzieży, co jest sprzężone z pośpieszonymi i rywalizacyjnymi awansami oraz zjawiskiem dworskości, lizusostwa i wrogości środowiskowej.

Między teoretycznością a praktycznością pedagogiki – to tytuł referatu profesora Stefana M. Kwiatkowskiego, który silnie podkreślił potrzebę dążenia do integracji teorii i praktyki edukacyjnej. Potrzeba ta staje się jednocześnie kierunkowskazem na przyszłość dla pedagogiki, która powinna zadbać o tworzenie sytuacji umożliwiających stosowanie rozwiązań praktycznych na podbudowie teorii naukowej. Profesor Kwiatkowski podkreślił konieczność większej niż dotychczas popularyzacji wiedzy pedagogicznej w społeczeństwie, zauważył, że w pedagogice brakuje badań transdyscyplinarnych, które powinny być prowadzone przez zespół składający się z osób reprezentujących różne dyscypliny naukowe.

W toku dyskusji toczącej się w trakcie drugiej sesji (Czerepaniak-Walczak 2016, Kwieciński 2016a, Madalińska-Michalak 2016, Szkudlarek 2016) postawiono pytania o to, jak we współczesnej pedagogice mówi się o wspólnotowości, etyczności i towarzyskości. Jaką rolę odgrywa w budowaniu wspólnotowości i towarzyskości etyczność? Jak można rozumieć etyczność? Jak można rozumieć towarzyskość i dlaczego jest ona konstytutywnym elementem wszelkich towarzystw, w tym towarzystw naukowych (Czerepaniak-Walczak 2016)? Jakie jest znaczenie towarzyskości w rozwoju nauki i osób tworzących naukę? Jakie jest miejsce wspólnotowości, towarzyskości i etyczności w pedagogice i w działalności Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego? Jakie wartości

⁴ Należy zaznaczyć, że pytanie o jakość pedagogicznego środowiska akademickiego jako nośnika i propagatora dorobku pedagogiki, w tym dorobku Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Kwieciński postawił już w roku 1996. W pracy *Pedagogika i edukacja na przedprożu nowego wieku* pisał: „Wszystkie patologie polskie odbijają się jak w lustrze w naszym środowisku, jak by nie było akademickim. Któż ma zatem wychowywać to społeczeństwo? Kto ma kształcić jego wychowawców?” (Kwieciński 1997, s. 8).

są niezbędne, by następowała identyfikacja z wartościami podzielanymi w różnych wspólnotach, w tym we wspólnocie naukowej? Czy wspólnotowość w pedagogice jako dyscyplinie naukowej, mimo jej silnej struktury, ma charakter „zdyscyplinowanej towarzyskości”? (Szkudlarek 2016).

Prowadzone dyskusje pokazały, że bardziej niż o uzyskanie jednolitego punktu widzenia na sprawę chodziło o to, z jakimi problemami należy się koniecznie zmierzyć w najbliższej przyszłości. Sprawą niezmiernie wagi jest – jak wykazał w swoim referacie *Rozchwianie i kryzys społeczeństwa wychowującego. Pedagogika i edukacja wobec „polityki zombie”* profesor Zbigniew Kwiecieński (2016a) – poszukiwanie przyczyn trwałości demoralizującego stanu socjalizacji, wychowania naturalnego i kultury codzienności, a zwłaszcza zwrócenie uwagi na fakt, że (pomimo upływu czasu i prób budowy społeczeństwa demokratycznego) mamy wciąż do czynienia z centralistyczno-etatystycznym systemem edukacyjnym, który jest w stanie permanentnego chaosu.

Z pewnością namysł nad ewolucją naszego europejskiego myślenia o wspólnocie i o formach współgzyzstowania pozwala – jak pokazano na konferencji – na zastanowienie się, ku jakim formom wspólnotowości czy uspołecznienia chcemy wychowywać młodych ludzi i jaką rolę odgrywać ma w tym edukacja nauczycieli (Madalińska-Michalak 2016). Namysłowi nad tą kwestią powinna towarzyszyć refleksja nad wyzwaniem, jakie wychowankowie będą musieli podjąć, oraz uobecnienie zainteresowań ludzi, w tym ludzi nauki, wspólnotowym wymiarem problemów edukacyjnych, który wciąż wydaje się jakby nieobecny w obszarze ich zainteresowań (tamże).

W trakcie obrad konferencji „Tożsamość Pedagogiki. Towarzyskość – Etyczność – Wspólnotowość” wyraźnie wybrzmiała potrzeba łączenia wysiłków pedagogów w trosce o budowanie edukacji, w tym edukacji nauczycieli. Kwestia ta została podjęta podczas obrad IX Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego⁵, w ramach sekcji „Edukacja i praca

⁵ IX Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny, którego hasło brzmiało: „Ku życiu wartościowemu. Idee – koncepcje – praktyki”, został zorganizowany przez Zarząd Główny PTP we współpracy z Komitetem Nauk Pedagogicznych PAN i Wydziałem Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Zjazd odbył się w Białymstoku w dniach 19–21 września 2016 roku; podjęto na nim problem życia wartościowego i wychowania ku wartościom. Postawiono pytania o to, czy i jak edukacja może pomóc człowiekowi, instytucjom edukacyjnym, społeczeństwu w czynieniu świata lepszym, bardziej etycznym, w rozwijaniu zdolności do działania moralnego, czynienia dobra. Współczesna pedagogika ponownie postawiła pytania o to, jak żyć w zgodzie z wartościami i o jakie wartości należy zabiegać. Dyskusje toczyły się w następujących sekcjach/grupach problemowych: 1) Życie wartościowe a *conditio humana* człowieka XXI wieku – u źródeł aksjologii i pedagogiki; 2) Życie wartościowe – metateoretyczne i metodologiczne aspekty badań aksjopedagogicznych; 3) Życie wartościowe wobec dynamizmu przemian społeczno-kulturowych, gospodarczych i politycznych; 4) Kultura i sztuka jako przestrzeń aksjologiczna i edukacyjna; 5) Tożsamość człowieka –

nauczycieli – kluczowe wartości”. Sekcja ta wpisała się w obrady jednej z dziewięciu grup problemowych, jaką była grupa: „Edukacja – w stronę kluczowych wartości”. Zgłaszając wraz z prof. Wandą Drózką tę sekcję, kierowaliśmy się przekonaniem, że dobrze przemyślana edukacja nauczycieli⁶ z pewnością może przyczynić się do poprawy jakości nauczycieli i jakości nauczania w szkołach. Jednocześnie widziałyśmy niewątpliwą potrzebę badań w tym zakresie, gdyż edukacja nauczycieli w Polsce ewidentnie nie spełnia wymagań, jakie są przed nią stawiane⁷.

Warto zauważyć, że motywacje, dla których młodzi ludzie podejmują decyzję o zostaniu nauczycielem są rozmaite. Trafiają do tej profesji osoby z doświadczeniem w pracy z dziećmi i młodzieżą jako wolontariusze lub w drużynach harcerskich, ale także adepci chłodno kalkulujący przyszły dzienny wymiar czasu pracy i okres rocznego urlopu. Pewnie w jednych i drugich tkwi zamiłowanie do pracy pedagogicznej. Ale z jednych i drugich, w procesie studiów, trzeba ukształtować nauczyciela kochającego uczniów i pracę z nimi, otwartego na kształcenie się, wytrwałego... Kiedyś tak ukierunkowany proces kształcenia nazywano formacją.

Ale po wstępnym okresie, trwającym z reguły kilka lat, nauczyciel trafia do szkoły, gdzie pozostaje mu (w polskich warunkach) jeszcze rok stażu i co najmniej 3 lata pracy na kontrakcie, by można było przeprowadzić go (z pomocą opiekunów stażu, mentorów) przez czas inicjacji nauczycielskiej – czas, od którego sam zacznie kierować sobą i swoim rozwojem. Istotne jest, by przez te lata młody człowiek nie zatracił potrzeby kształcenia się, zwanego czasem doskonaleniem. Zdobyta wiedza, kwalifikacje,

pedagogika wobec różnorodności; 6) Temporalny wymiar życia wartościowego; 7) Edukacja – w stronę kluczowych wartości; 8) Kreowanie środowiska edukacyjnego z perspektywy życia wartościowego; 9) Szkoła i wychowanie ku życiu wartościowemu.

⁶ Edukacja nauczycieli jest przedmiotem badań wielu dyscyplin naukowych. Niewątpliwie przoduje w tym zakresie pedagogika, a w jej obrębie pedeutologia jako nauka o nauczycielu i jego zawodzie. Niemniej jednak kwestie wpisujące się w edukację nauczycieli są analizowane także na gruncie dydaktyki, dydaktyki szkoły wyższej, pedagogiki porównawczej, pedagogiki przedszkolnej i szkolnej, historii wychowania, pedagogiki specjalnej czy też socjologii edukacji i psychologii kształcenia.

⁷ Świadczy o tym dobitnie opublikowany w marcu 2017 roku raport Najwyższej Izby Kontroli pt.: *Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela*, NIK, Warszawa 2017. W raporcie pokazano, że brakuje w Polsce mechanizmów i narzędzi służących selekcji kandydatów do zawodu nauczyciela. Jakość kształcenia przyszłych nauczycieli jest niedostateczna, a sama procedura **awansu zawodowego nie spełnia swojej roli przesiewowej**. Według NIK brakuje w kraju perspektywicznej polityki na poziomie krajowym i/lub regionalnym, służącej przygotowaniu przyszłej kadry nauczycielskiej w powiązaniu z potrzebami rynku pracy. Coraz wyraźniejsza selekcja negatywna do zawodu nauczyciela w Polsce nie napawa optymizmem.

umiejętności i kompetencje szybko starzeją się. Świat już nie idzie, a pędzi do przodu, często w nieznaną. Nauczyciel potrzebuje nie tylko prawnego przymusu, lecz przede wszystkim wewnętrznego imperatywu – nie po to, by nie odstawać, ale by być pół kroku przed... wiedzą, umiejętnościami itd., a przede wszystkim przed uczniem, co w dobie globalnej sieci jest bardzo trudne.

Między nakreślonymi wyżej okresami w rozwoju nauczyciela, rozdzielonymi umownie cezurą mianowania, daje się zauważyć szczególna osobliwość w jego kształceniu – o ile przyrost przywołanych kompetencji w pierwszym okresie ma charakter liniowy, o tyle w drugim cechuje się układem koncentrycznym, potrzebny jest rozwój w wielu uświadamianych już samodzielnie kierunkach. W okresie pierwszym jest zawsze jakiś nauczyciel, promotor, mentor, opiekun stażu, zaś w drugim o stopień nauczyciela dyplomowanego nauczyciel zabiega samodzielnie, autonomicznie. Najlepsi, najwytrwalsi sięgają często także po stopnie naukowe. Pojawiają się więc pytania: „Czy instytucje kształcące umieją dyskretnie towarzyszyć nauczycielowi w tym drugim etapie jego rozwoju?”, „Jakie wypracowały techniki, jakie metody, jak same odnajdują się w złożoności dynamicznych zmian w systemie edukacji?”.

Problematyka edukacji nauczycieli ma to do siebie, że staje się przedmiotem nieustannych dyskusji, które nasilają się zwłaszcza w czasach zachodzących zmian społecznych, politycznych, kulturowych i wdrażania w życie powiązanych z tymi transformacjami nowych rozwiązań, które – z założenia – powinny się przyczynić do istotnych zmian w życiu szkoły oraz w pracy i funkcjonowaniu nauczycieli. Chcielibyśmy, aby te zmiany skutkowały niezwykle pożądanym stanem, jakim jest uczynienie szkoły miejscem, w którym uczeń nabywa potrzebnej wiedzy, rozwija istotne dla niego i społeczeństwa umiejętności, a nade wszystko kształtuje w sobie siły generujące rozwój jego poczucia wartości, sprawczości i odpowiedzialności.

Autentyczna zmiana szkoły związana jest z namysłem nauczycieli nad szkołą, istotą i celem edukacji, dziejącymi się w niej procesami, wymaganiami, jakie są przed nią stawiane, teraz i w przyszłości, oraz nad czynnikami rzutującymi na jej funkcjonowanie. Badania pokazują, że nauczyciele, którzy są aktywni i już wiele osiągnęli, ale chcą osiągnąć jeszcze więcej, którzy mają aspiracje do czynienia szkoły coraz lepszym miejscem dla rozwoju uczniów, swoje działania wywodzą ze zrozumienia szkoły i z bycia coraz bardziej świadomymi jej istoty (zob. Madalińska-Michalak 2016). Stąd też, jeśli zależy nam na szkole, która się zmienia, a nie adaptuje do stawianych jej wymogów, szkole, która odpowiada potrzebom współczesności i wyłaniającej się z niej przyszłości, należy pracować z nauczycielami nad rozwojem ich refleksyjności i krytyczności oraz zintensyfikować badania nad oglądem spraw bezpośrednio powiązanych z kształtowaniem się oblicza polskiej szkoły. W centrum tych spraw należy umiejscowić nauczyciela, jego edukację własną i pracę nad sobą.

Podjęmowanie prób zrozumienia własnej edukacji i pracy przez współczesnego nauczyciela oraz prowadzenie badań nad istotnymi dla szkoły i nauczycieli problemami wpisuje się w budowanie jakości edukacji nauczycieli, która wymaga ze strony wszystkich zaangażowanych w jej tworzenie podmiotów – w tym samych nauczycieli, a mamy ich w Polsce ponad 680 tysięcy – coraz większej otwartości, ale i krytyczności, ostrożności i dystansu. Współczesna szkoła pokazuje, iż konieczne staje się zarówno określenie, jakiego nauczyciela potrzebuje dziś i w przyszłości polska szkoła, jaką szkołę chciałby kreować nauczyciel ze względu na potrzeby edukacyjne uczniów i własne pomysły na ich edukację, jak i podjęcie próby odpowiedzi na pytanie o projekt edukacji nauczycieli, który by uwzględnił zarówno wymogi zmieniającego się świata, jak i dziejący się w Polsce i na świecie dynamiczny proces przemian społecznych, kulturowych, politycznych czy ekonomicznych.

Niniejsza publikacja odśłania potrzebę prowadzenia analiz nad edukacją nauczycieli w ujęciu problemowym i z uwzględnieniem toczących się procesów o charakterze pedagogicznym, społecznym, kulturowym, ekonomicznym, politycznym czy gospodarczym.

Pracując nad nią, przyjąłam wraz z Autorami tekstów, że edukacja nauczycieli zostanie tutaj ukazana w jej szerokim rozumieniu. Edukacja ta nie ogranicza się wyłącznie do wstępnego, instytucjonalnego przygotowania nauczycieli do pracy w szkole i placówkach oświatowo-wychowawczych, ale powiązana jest z problematyką socjalizacji i wchodzenia nauczyciela w zawód, z rozwojem i doskonaleniem zawodowym oraz z wciąż niedostrzeżoną problematyką starszych nauczycieli, którzy, mimo iż z racji wieku wyłączają się z zawodu, są wciąż aktywni, dbają o swój rozwój i pracują na rzecz innych.

Zamiarem moim – jako redaktora tomu – było przygotowanie publikacji interdyscyplinarnej, dlatego skierowałam swoje zaproszenie do współpracy do badaczy pochodzących z wielu znaczących ośrodków akademickich w naszym kraju i zajmujących się nie tylko pedagogiką, ale także innymi dyscyplinami, w tym filozofią, psychologią, socjologią czy ekonomią. Ukazanie badań przedstawicieli różnych podejść teoretycznych i badawczych sprzyjać ma – jak założyłam – podjęciu dyskusji nad ważnymi zagadnieniami związanymi ze szkołą, nauczycielem, jego pracą i rozwojem.

Dokonany przez Autorów wybór tematyki ich tekstów, ze względu na zainteresowania badawcze Autorów i jednocześnie w związku z tematem przewodnim monografii, odśłania liczne pola problemowe, które wciąż jeszcze nie są dobrze rozpoznane, w tym kwestie integracji teorii pedagogicznych z praktyką edukacyjną, kluczowych wartości w edukacji nauczycieli, ich przygotowania i rozwoju oraz inspiracji i perspektyw dla myślenia o ich edukacji. Teksty te z pewnością pozwalają na poszerzenie perspektywy oglądu problematyki edukacji nauczycieli i pojawienie się wnikliwych interpretacji wpisujących się w nią problemów badawczych.

Autorzy zaproszeni do włączenia się do prac nad niniejszym tomem podzielają bliższy mi pogląd, że podejmowanie problematyki ogniskującej się na edukacji nauczycieli wiąże się nieuchronnie z trudnymi do dostrzeżenia, często zawiłymi uwarunkowaniami – natury społecznej, kulturowej, politycznej czy ekonomicznej – ich edukacji, życia i pracy, zaś wszelkie badania nad edukacją nauczycieli mają to do siebie, że ich przedmiot jest złożony i wieloaspektowy. Odpowiedzi na pytania, jakie są stawiane w obrębie prezentowanych wyników badań, nie prowadzą do jednoznacznych rozstrzygnięć. Wielorakie uwarunkowania procesu edukacji nauczycieli wymagają permanentnego procesu namysłu teoretycznego i badań empirycznych, a później – co byłoby wręcz ideałem – przełożenia wyników owych badań na praktykę апробowaną przez prawo i polityków. Punktem wyjścia do rozważań na temat edukacji nauczycieli są z pewnością kwestie wywodzące się zarówno z potrzeby dokonania rzetelnej diagnozy sytuacji, z którą mamy o czynienia, jak i z potrzeby opracowania założeń pozwalających na budowanie strategii edukacji nauczycieli w Polsce, które wyrastać będą przede wszystkim z troski o jakość tej edukacji.

Składam gorące słowa podziękowania Autorom tekstów za przyjęcie zaproszenia do stworzenia wspólnego dzieła, które – z założenia – powstało z okazji 35-lecia Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego i jest swoistego rodzaju darem dla wszystkich tych, którym bliska jest edukacja i którzy wierzą w słuszność sprawy, jaką jest dbałość o jej dobro poprzez kierowanie uwagi w stronę nauczyciela, jego pracy i rozwoju.

W zderzeniu z pytaniem o edukację nauczyciela Autorzy pokazali, że potrafią stawiać pytania na „pograniczach” dyscyplinarnych, odchodząc często od pytań wymagających odpowiedzi jednoznacznych, i kierować swoją uwagę ku pytaniom otwartym, wpisującym się w szerokie, różnorodne konteksty. W działaniach podejmowanych w celu budowania elementów składających się na myślenie o edukacji nauczycieli przyjęli krytyczną perspektywę rozważań, co okazało się niezwykle pomocne wobec kwestii aksjologicznych podstaw współczesnego myślenia o wartościach pożądanых w edukacji nauczycieli.

Przedstawione przez Autorów wyniki rozważań teoretycznych i badań empirycznych dotyczących zjawisk oraz procesów składających się na edukację nauczycieli i jej uwarunkowań odsłaniają złożoność podejmowanej tutaj problematyki. Autorzy starają się spojrzeć w przyszłość, a wraz z tym odczytać nowe możliwości i nowe wymagania, jakie powstają przed nauczycielami w nowych sytuacjach życiowych i edukacyjnych. Dzieli się swoimi refleksjami nad istotą pracy nauczyciela i wymagań, jakie powinno się stawiać wobec jego edukacji w stale rozwijającym się świecie.

Wiedza, jaką można czerpać z tej książki, sama w sobie nie stanowi zamkniętego kręgu, lecz z pewnością będzie rozwijała się wraz ze zmianą kontekstów pracy nauczy-

ciela, w odniesieniu do wartości i sensów ścieżek intelektualnych, którymi będą w przyszłości wiodły swoje myśli uczeni podejmujący poruszaną tutaj (w tej czy innej postaci) problematykę, mającą za założenia kierować uwagę Czytelnika w stronę „przyszłości” – w stronę kategorii, która określa nową jakość rzeczywistości, nową jakość świata.

Myśląc o edukacji nauczycieli, o problematyce, którą podjęli Autorzy tekstów, widzę ponownie bardzo wiele sytuacji, które mówią o istniejących związkach między osobami, które tworzą naukę, jaką jest pedagogika, i wymagającymi od siebie pracy na najwyższym poziomie, osobami zjednoczonymi wokół idei, jaką jest edukacja i człowieczeństwo.

Wszystko to, co wydarza się w naszym życiu naukowym, jest możliwe – jak kiedyś pisałam w odniesieniu do nauczycieli osiągających sukcesy zawodowe, których określiłam mianem „ludzi drogi” (Michalak 2007) – dzięki mocy utkanej z cierpliwości i czasu, z umiejętności dochowania wierności własnym ideałom i własnym standardom; u ich podstaw tkwi umiejętność stawiania sobie wysokich wymagań, odwaga bycia niezadowolonym z siebie samego i wytrwałość w wysiłkach nieustannych poszukiwań. Wszystko to wymaga jednak przechodzenia czasem bolesnych prób dochowania wierności sobie samemu, zaświadczenia swoją postawą, własnymi czynami, że życie zawodowe to bycie w drodze.

Korzystając ze sposobności, życzę wszystkim moim Koleżankom i Kolegom z Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego i sympatykom Towarzystwa sił twórczych, abyśmy mogli z pełną, właściwą uczonym otwartością, zajmować się z pasją badaniami nad edukacją i takim jej zmienianiem, aby świat był bogaty w fakty, a jeszcze bardziej w możliwości.

Zapraszam do czytania, do spotkań z Autorami poszczególnych rozdziałów. Pozostaje mi mieć nadzieję, że wrażliwy i uważny Czytelnik będzie miał niespotykaną okazję, by czerpać wiedzę z książki, która ma pozwolić z uporem wdzierać się w przyszłość edukacji nauczycieli dla zmieniania świata na lepsze. Oddajmy im głos ...

Joanna Madalińska-Michalak
Warszawa, kwiecień 2017 r.

Bibliografia

- Czerepaniak-Walczak M. (2016). *Towarzystwość w nauce: istota, przejawy, efekty*, referat prezentowany na konferencji „Tożsamość Pedagogiki. Towarzystwość – Etyczność – Wspólnotowość”, 11 maja 2016 roku, Warszawa.
- Kwiatkowska H. (2016). *Ewolucja haseł zjazdowych – czy ewolucja tożsamości pedagogiki?*, referat prezentowany na konferencji „Tożsamość Pedagogiki. Towarzystwość – Etyczność – Wspólnotowość”, 11 maja 2016 roku, Warszawa.